

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ЯК УЧАСНИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

POWERS OF THE PROSECUTOR AS A PARTICIPANT IN CRIMINAL PROCEEDINGS DURING THE MARITIME STATE IN UKRAINE

Беспалько І.Л., к. ю. н.,
асистентка кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кисельова О.М., студентка магістратури факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню проблеми виконання прокурорами України своїх повноважень у період військового стану в державі. Розкрито поняття зазначеного вище особливого правового стану з урахуванням таких його ознак, що можуть вплинути на діяльність державних органів. Досліджено історію нормативних змін, обумовлених збройною агресією РФ проти України за останнє десятиліття. Наведено позиції науковців з приводу того, які саме зміни були би доречними у Кримінальному процесуальному кодексі України з питань належного виконання прокурорами своїх функцій у воєнний час. У статті висвітлюються ті Закони України, які були прийняті за період дії в Україні у 2022 році воєнного стану, що вплинули на роботу прокуратури України. Авторами наводиться класифікація зазначених нормативних особливостей: під час досудового розслідування (зокрема, питання оформлення процесуальних документів та дій, запобіжних заходів) та під час судового розгляду (безпосередньо підтримання публічного обвинувачення, направлення обвинувального акту за новою територіальною юрисдикцією). Досліджено також зміни, внесені до Кримінального кодексу України та підзаконних нормативно-правових актів, які безумовно впливають на кваліфікацію окремих правопорушень, що додає навантаження прокурорам. Авторами також наведені склади нових кримінальних правопорушень, що були створені законодавцем з урахуванням діяльності як ворога, так і тих громадян України, які підривають правопорядок у військовий час. Розкрито питання звільнення від кримінальної відповідальності громадян, що приймають участь у захисті державного суверенітету та цілісності України. Згадується також світова практика дії військової юстиції в різних державах: у ретроспективі (як діяли органи прокуратури УРСР під час Другої світової війни) та сучасні (як приклад – результативна діяльність органів прокуратури Ізраїлю). Авторі наголошують на існуванні законодавчих прогалин, які можуть викликати практику зловживань правами серед прокурорів, а також доцільності рішень законодавця. Висвітлюється, як один із найактуальніших, шлях імплементації у сучасну правову систему України із військових питань тих інститутів, що були створені в Ізраїлі як державі, яка змогла забезпечити розосередження навантаженості службових осіб у такий складний час та їх реальну роботу.

Ключові слова: повноваження прокурора, воєнний стан, законодавчі зміни, досудове розслідування, військова юстиція.

The article is devoted to the study of the problem of the prosecutors of Ukraine in the exercise of their powers during martial law in the country. The notion of the above-mentioned special legal status is revealed, taking into account such its features that may affect the activities of state bodies. The history of normative changes caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine for the last decade is studied. The positions of scholars on what changes would be relevant in the Criminal Procedure Code of Ukraine on the proper performance of their functions by prosecutors in wartime are presented. The article highlights the laws of Ukraine that were adopted during the period of martial law in Ukraine in 2022, which affected the work of the Prosecutor's Office of Ukraine. Authors classify these normative features: during the pre-trial investigation (in particular, the issue of procedural documents and actions, precautionary measures) and during the trial (direct support of public prosecution, sending an indictment under the new territorial jurisdiction). Amendments to the Criminal Code of Ukraine and by-laws, which certainly affect the qualification of certain offenses, which adds to the burden on prosecutors, were also studied. Authors also cite the composition of new criminal offenses that were created by the legislator, taking into account the activities of both the enemy and those citizens of Ukraine who undermine law and order in wartime. The issue of exemption from criminal liability of citizens participating in the protection of state sovereignty and integrity of Ukraine is revealed. The world practice of military justice in different countries is also mentioned: in retrospect (how the prosecutor's offices of the Ukrainian SSR acted during the Second World War) and modern ones (as an example – the effective activities of the Israeli prosecutor's office). Authors emphasize the existence of legislative gaps that may cause the practice of abuse of rights among prosecutors, as well as the appropriateness of the decisions of the legislator. It is highlighted as one of the most important ways to implement in the modern legal system of Ukraine on military issues of those institutions that were established in Israel as a state that was able to ensure the dispersal of the workload of officials in such difficult times and their real work.

Key words: powers of the prosecutor, martial law, legislative changes, pre-trial investigation, military justice.

Воєнний стан є складною правовою категорією, яка безперечно впливає на усі аспекти життєдіяльності людини на території, де його проголошено. Тому початок нового акту військової агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року, який і став приводом для введення особливого правового режиму на всій території держави, поза всяким сумнівом вплинув на роботу державних органів України. Таким чином, процес досудового розслідування, а також підтримання публічного обвинувачення, в яких безпосередньо бере участь прокурор, зазнали певних змін. Метою даної статті є всебічний аналіз нововведень, прийнятих Верховною Радою України, поруч із світовим досвідом діяльності правоохоронних органів під час особливих правових режимів.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії

або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; встановлення особливого періоду для проведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України (далі – ККУ), властивих військовому періоду тощо [1].

Що ж безпосередньо стосується органів та посадових осіб прокуратури, то у ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» зазначено наступне: «У період воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради Укра-

їни з прав людини, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність» [2]. На нашу думку, саме ця норма профільного законодавства і є правовим базисом виключності статусу прокурора у такий складний період в державі, що і призводить до відповідних змін організації його діяльності.

Стандартні умови роботи прокурора, хоча й обмежені поняттям «процесуальні строки» та іншими вимогами до швидкості і якості праці зазначених посадових осіб, але є досить сприятливими для нормального виконання покладених на нього функцій. Тобто в розпорядженні прокурора зазвичай є достатньо часу, доступу до певних джерел та засобів, можливість спокійної взаємодії із іншими учасниками кримінального провадження та загалом штатна ситуація є прогнозованою. Натомість наразі із прийняттям Президентом України Указу «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 ситуація в роботі прокурора є складною та непрогнозованою.

Подібні обставини вимагають від законодавця оперативного реагування задля створення більш сприятливих умов, які б допомагали досягати поставлених перед працівниками цілей. Саме з цією метою 12 серпня 2014 року, коли на сході України прослідковувалася ескалація конфлікту з РФ, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) було доповнено окремим розділом під назвою «**Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції**». Цей розділ мистив лише одну статтю 615, мова в якій шлася про надання прокуророві певних повноважень слідчого судді у разі неможливості виконання ним їх у встановлені законом строки. Науковці ж в той час оцінювали таке нововведення як *недостатнє*, бо воно фактично не вирішило всіх проблем такого особливого правового стану, а також в реальності не передбачає «особливого режиму досудового розслідування» [3].

Даний розділ КПК також зазнавав зміни у 2021 році, але наразі має зовсім небагато спільного із первинною його редакцією. 3 березня 2022 року як акт реагування Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» [4], який став основою для змін у цій сфері. Далі 15 березня 2022 року було прийнято ще два Закони України, що сприяло викладенню КПК у тій редакції, що є чинною на даний момент (станом на 11 квітня 2022 року). Це Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» [5], а також Це Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» [6].

На основі аналізу правових актів, винесених під час воєнного стану, повноваження прокурора зазнали певних змін та особливостей, які ми пропонуємо розділити на наступні *види*:

1. Пов'язані із **досудовим розслідуванням** – це процедурні та такі, які розкривають сутність кваліфікації прокурором окремих видів правопорушень.

2. Пов'язані із **судовим розглядом справи** – це ті, що розкривають суть участі прокурора у підтриманні ним публічного обвинувачення в умовах воєнного стану.

У дослідженні пропонуємо розглянути кожен із цих видів більш предметно. Перш за все, це те, яких змін

зазнала *процедура досудового розслідування*, з урахуванням організації праці прокуратури. Про ці особливості якраз і розповідають зазначені вище Закони, якими вносилися зміни до КПК, із прийняттям яких видозміненою була ст. 615 і додана нова – ст. 616 (це якщо казати про окремий розділ, присвячений воєнному стану), а також деякі окремі статті. Основні зміни стосуються цифровізації процесу досудового розслідування, а також навпаки, випадків, коли існують проблеми у функціонуванні необхідних серверів чи порушень роботи мережі Інтернет. Це, наприклад, наступні нововведення: якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР, то прокурор має можливість прийняти рішення про початок досудового розслідування у вигляді постанови; якщо відсутня можливість прокуророві виносити постанови на офіційному бланку із рукописним підписом, він має можливість створити її в електронній формі (або ж в окремому порядку з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування), застосовуючи при чому електронний підпис службової особи. Існують також й інші приклади нововведень: за відсутності об'єктивної можливості завершити досудове розслідування зверненням до суду з обвинувальним актом, прокурор має право зупинити строк досудового розслідування до завершення існування підстав такої неможливості [5]. При чому, якщо перші випадки, суттєво полегшують роботу прокурорів у тих регіонах, де ведуться активні бойові дії, то з останнім випадком, ситуація є неоднозначною. Законодавцем створено нове оціночне поняття «відсутність об'єктивної можливості», внаслідок чого таким правом з боку прокурора можна зловживати, що може призвести до зниження рівня розкриття правопорушень.

Наступний підвид – це той, що стосується повноважень прокурора у *застосуванні запобіжних заходів* до підозрюваного чи обвинуваченого. Ключовим моментом стосовно цього в умовах мобілізаційних процесів є необхідність у військових кадрах, що призвело до прийняття урядом складного, але важливого рішення – надання підозрюваному чи обвинуваченому (окрім тих, які вчинили конкретні види злочинів, наприклад, вбивство), що тримаються під вартою (або до яких застосовано інший вид запобіжного заходу), звернутися до прокурора із клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом. А отже, прокурор також наділений відповідними повноваженнями з цього питання: звернутися із клопотанням про скасування цієї особи запобіжного заходу до слідчого судді чи суду, що розглядають кримінальне провадження [6].

Не менш важливими є зміни в роботі прокурора, які стосуються питань *кваліфікації окремих кримінальних правопорушень*, що безумовно впливає на виконання ним своїх повноважень. На нашу думку, у даному випадку також можна винести окрему кваліфікацію зазначених змін:

1. Пов'язані із **існуванням окремого ряду правопорушень**, склади яких діють, згідно із ККУ, саме під час особливого правового стану в державі.

2. Запроваджені внаслідок прийняття Законів України про **внесення змін безпосередньо до ККУ**.

3. Запровадженні із прийняттям **інших Законів України**.

4. Пов'язані із прийняттям **підзаконних нормативно-правових актів**.

Головним моментом, на який слід звернути увагу прокуророві, працюючи в таких складних умовах сьогодення, є наявність в ККУ такої *ознаки* як основного, так і кваліфікованого складу низки правопорушень як вчинення «в умовах воєнного стану». Тобто у мирний час дії будь-якої особи не можуть бути кваліфікованими як конкретно ці правопорушення, а отже у прокурора виникає додаткове навантаження. Така ознака є часовою, але і територіаль-

ною також, бо воєнний стан не завжди вводиться на всій території держави. Однак наразі прокурори всіх областей задіяні у протидії таким правопорушенням. Прикладами таких норм є, зокрема: ч. 2 ст. 111 ККУ (державна зрада в умовах воєнного стану; при чому це також нововведення: до 3 березня 2022 року воєнний стан був умовою основного складу злочину); ч. 4 ст. 402 ККУ (непокора в умовах воєнного стану); ч. 3 ст. 403 ККУ (невиконання наказу в умовах воєнного стану); ч. 4 ст. 408 ККУ (дизертирство в умовах воєнного стану) тощо.

Важливою особливістю для прокурора є також факт того, що зазвичай вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного чи надзвичайного стану є обставиною, що обтяжує покарання (п. 11 ч. 1 ст. 67 ККУ) [7]. Натомість на сьогодні законодавець, враховуючи характер наступальних дій РФ, прийняв рішення про застосування цієї обставини як такої, що взагалі *може виключати кримінальну відповідальність особи*. Мова йде про Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 3 березня 2022 року, який має назву «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Цей акт можна вважати революційним проривом з точки зору захисту життя людини, як представника громадськості, яка тяжіє до національного супротиву. Даний Закон України запровадив норму про те, що громадяни можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії РФ, у тому числі отримати вогнепальну зброю або використовувати власну. Відтак, прикінцеві та перехідні положення (ст. 6) цього Закону доповнюють однойменний розділ ККУ пунктом 22 наступного змісту: «Цивільні особи **не несуть кримінальної відповідальності** за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України “Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України”» [8].

Верховна Рада України, усвідомлюючи загрозу, яка обумовлена воєнним станом, не лише з боку окупантів, а й правопорушників-громадян, доповнила ККУ *рядом нових статей* Особливої частини. Прокурор, безперечно, повинен ретельно дослідити склад кожного нового кримінального правопорушення та вміти відмежовувати їх від вже існуючих у Кодексі. Отже, прикладами таких статей є наступні: ст. 111¹ (**колабораційна діяльність**) [9]; ст. 114² (**несанкціоноване поширення інформації** про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану) [10]; ст. 201² (**незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги**) [11]; ст. 436² (**виправдовування**, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників) [12] тощо.

Уважним прокуророві необхідно бути і під час досудового розслідування таких правопорушень, які були передбачені ККУ, але норми, що їх містять, мають *відсильний характер*. Наприклад, 11 березня 2022 року Кабінет Міністрів України своєю постановою вніс зміни до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, чим самим речовину «Реміфентаніл» переніс зі списку особливо небезпечних наркотичних речовин, обіг яких заборонено, до ідентичної таблиці, але про психотропні речовини [13]. Таким чином, кваліфікація вчиненого діяння щодо даної речовини може змінитися, а отже прокурор повинен бути обізнаним у таких нововведеннях.

Особливості діяльності прокурора під час воєнного стану присутні і під час виконання ним функції підтримання публічного обвинувачення безпосередньо у суді. Зокрема, коли мова йде про направлення обвинувального акту, виникає питання *територіальної юрисдикції*.

Натомість з об'єктивних причин, обумовлених станом в державі, деякі суди можуть не виконувати свої повноваження. Відтак, нова норма Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює, що Вищою Радою Правосуддя (а в разі неможливості здійснення цього повноваження нею – Головою Верховного Суду) може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду [14]. А отже, це впливає на взаємодію органів прокуратури та суду, та безпосередньо на виконання конкретним прокурором своїх повноважень.

Кажучи про світовий досвід діяльності прокурорів у воєнний час, можна навести чимало прикладів: як результативної роботи, пристосованої до надзвичайних умов, так і протилежні. Важливим втіленням, яке заслуговує на увагу в силу того, що Україна є правоспадкоємцем цієї держави, є **робота прокуратури УРСР у час Другої Світової Війни**. Фактично, сучасна українська система діяльності прокуратури має чимало спільного із тою, яка функціонувала в УРСР в ті роки: велике навантаження прокурорів, надання їм у розпорядження багато нових справ та складний порядок взаємодії із судовими органами. Натомість сучасні зміни в українському законодавстві допомогли впоратися з багатьма негативними явищами, які були притаманні радянській системі діяльності прокуратури: зокрема, встановленими є численні факти зловживання прокурорами своїми повноваженнями, які були фактично прирівняні до абсолюту підзаконними нормативно-правовими актами (наприклад, циркуляри та накази НКВС УРСР про прискорення розслідування окремих категорій справ тощо); як результат таких зловживань були визначені безпідставні арешти осіб, неправильне оформлення справ, некваліфіковані допити осіб; існував прецедент позасудових каральних заходів, застосованих саме прокуратурою – арешти та направлення осіб строком на 5 років у віддалені області СРСР за шпигунство, зрадництво тощо [15].

У той же час, на нашу думку, у світовій практиці є реальний приклад держави, в якій кримінальні правопорушення розслідуються результативно без численних зловживань та переважаних прокурорів. Такою державою є Ізраїль. **Військова юстиція Ізраїлю** ретельно спланована та діє завдяки великій кількості окремо створених органів, що дозволяє розосередити навантаження між посадовими особами в такий складний час. Наприклад, військова поліція займається розслідуванням злочинів, вчинених військовослужбовцями, а також контролем над військовополоненими, патрулюванням; військова ж прокуратура Ізраїлю взагалі є підрозділом Армії оборони Ізраїлю, яка окрім підтримання кримінального обвинувачення, консультує військові формування з правових питань та керує правовою роботою в армії; також в державі діють військові трибунали, Військовий апеляційний трибунал, військова адвокатура [16]. Із урахуванням складної історії функціонування військових прокуратур, які були двічі ліквідовані – у 2012 році та у 2019 після їх відновлення у 2014, та існування наразі спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері (з 2021 року) [17], вважаємо актуальним запозичення правових інститутів Ізраїлю, який у згаданій сфері є дуже успішним.

Висновок. Складні життєві умови воєнного часу беззаперечно залишають свій слід у функціонуванні та роботі прокуратури. Кожен прокурор під час воєнного стану сьогодні працює у надзвичайних умовах: в особливому порядку досудового розслідування та судового розгляду. Законодавець наразі сприяє виконанню прокурорами своїх повноважень вчасно та у повній мірі, натомість багато правових положень ще підлягають реформуванню. Діловодство, кваліфікація кримінальних правопорушень, строки досудового розслідування, скасування запобіжних

заходів, зміна підсудності судових справ – багато нововведень було закріплено останнім часом. Україна в системі військової юстиції стала на вірний шлях розвитку, й вбачається подальший його розвиток із вирішенням нагальних проблем: заповнення законодавчих прогалин,

які створюють можливість для зловживання прокурорами своїми повноваженнями; більше розосередження повноважень для зменшення навантаження прокурорів; приведення системи військової юстиції України у стандарти НАТО, зокрема, наприклад, Ізраїлю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв С. В., Маляр С. А. Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 3 (3). С. 22–30.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Рогатюк І. В. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора в особливому режимі досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції. *Актуальні проблеми сучасної юриспруденції*. 2017. № 6. С. 228–231.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2111-IX. *Голос України*. 2022. № 48.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам : Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. *Голос України*. 2022. № 62.
6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15.03.2022 р. № 2125-IX. *Голос України*. 2022. № 62.
7. Вартилицька І. А., Шармар О. М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану та особливого періоду. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1 (15). С. 191–206.
8. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. *Голос України*. 2022. № 47.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. *Голос України*. 2022. № 56.
10. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворень відповідно до законів України, військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2160-IX. *Голос України*. 2022. № 67.
11. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. *Голос України*. 2022. № 74.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 р. № 2110-IX. *Голос України*. 2022. № 56.
13. Про внесення змін до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 255. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 54.
14. Про внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022 р. № 2112-IX. *Голос України*. 2022. № 47.
15. Окіпнюк В. Т. Радянські органи державної безпеки в Україні в період Другої Світової Війни: історико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 49–56.
16. Пінчук Р. С., Турченко О. Г. Теоретичні та практичні аспекти переходу системи військової юстиції України на стандарти НАТО. *Вісник наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2020. Вип. 12. Том 1. С. 78–83.
17. Про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері : Наказ Офісу Генерального прокурора України від 22.11.2021. № 370. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0370905-21#Text>